

ANNA WIERZCHOWSKA
WPLYW MODERNIZACJI I KRYZYSU NA DYNAMIKĘ ZMIANY
W UNII EUROPEJSKIEJ

DOM WYDAWNICZY ELIPSA,
WARSZAWA 2016, ss. 485

Anna Wierzchowska, autorka niniejszej pracy, już od wielu lat zajmuje się problemami dotyczącymi integracji Europy, a szczególnie Unią Europejską i jej działalnością, tak w aspekcie wewnętrznym, jak i na arenie międzynarodowej. Napisała na te tematy wiele opracowań, wśród których na uwagę zasługuje wartościowa książka pt. *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, opublikowana w 2008 roku¹.

Kontynuując badania naukowe nad europejską integracją, szukając przyczyn występujących w Unii Europejskiej problemów i kolejnych kryzysów, które nasiliły się w ostatnich latach, Anna Wierzchowska opublikowała nową, recenzowaną tu książkę, która zasługuje na uwagę nie tylko badaczy i ekspertów zajmujących się międzynarodowymi stosunkami politycznymi czy gospodarczymi, ale także polityków, zwłaszcza unijnych decydentów. Monografia ta, jak wskazuje jej tytuł, stanowi w pewnym sensie podsumowanie dotychczasowych badań Autorki, wśród których sporo miejsca poświęciła problemom modernizacji i zjawiskom kryzysowym występującym w procesie integracji Europy i w działalności Unii Europejskiej.

We wstępie recenzowanej monografii Anna Wierzchowska pisze, że:

„Przedmiotem badania w rozprawie jest zjawisko zmiany w procesie integracji europejskiej wyjaśniane na przestrzeni 60 lat jego rozwoju. Podmiotem badania jest sam proces inte-

¹ A. Wierzchowska, *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

gracji, w sposób szczególnie uwzględniający etap UE w ramach którego dokonują się przeobrażenia i modyfikacje wpływające na kształtowanie rzeczywistości integracyjnej” (s. 9).

Jako główny cel badawczy Autorka postawiła sobie „pokazanie sposobu przebiegu zmiany w ujęciu makrosystemowym, dzięki czemu możliwe jest zrozumienie samej natury procesu integracyjnego” (s. 9). Autorka podjęła się więc trudnego zadania, a mianowicie próbuje pokazać w sposób całościowy efekty oddziaływań zmiennych o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym na procesy integracyjne w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch determinant, wchodzących ze sobą w specyficzne relacje, tj. modernizacji i kryzysu. Jest to na gruncie nauk o polityce nowatorskie podejście badawcze, o dużym znaczeniu teoretycznym i ważne z punktu widzenia praktyki politycznej, a szczególnie dla rozwiązywania problemów związanych z koordynacją polityki europejskiej w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Autorka próbuje także wyjaśnić dynamikę zmian występujących w procesie europejskiej integracji i ukazać przyczyny i mechanizmy owych zmian, co jest zadaniem wyjątkowo trudnym, gdyż istota integracji polega na permanentnym rozwoju i zmianie. Za podstawę analizy tych złożonych procesów Autorka przyjęła tezę, że:

„Proces przemian, jakim od początku podlega integracja europejska zawiera się pomiędzy dwoma rodzajami oddziaływań: pozytywnymi działaniami modernizacyjnymi, mającymi na celu wypełnianie celów integracji i osiągnięcie pomyślnego, stabilnego rozwoju struktury europejskiej z jednej strony oraz sytuacjami kryzysowymi, które skutkują posunięciami o charakterze awaryjnym, ratowniczym, mającymi naprawiać i uzdrawiać sytuacje, pojawiające się w wyniku nieadekwatnie zaplanowanych przedsięwzięć integracyjnych lub wpływu niezależnych czynników zewnętrznych, z drugiej” (s. 10).

Anna Wierzchowska w recenzowanej pracy sformułowała wiele ciekawych i oryginalnych, ale także kontrowersyjnych tez i hipotez badawczych oraz postawiła dużo pytań, na które stara się udzielić wyczerpujących odpowiedzi. Naszym zdaniem jest ich trochę za dużo, a niektóre z nich są zbyt oczywiste, albo nawet banalne, jak na przykład hipoteza, że:

„Unia Europejska jest złożonym systemem politycznym i wszelkie procesy w niej zachodzące są wynikiem oddziaływań pojawiających się na skutek tej wieloaspektowości i utrwalającej się oksymoronicznej natury procesów integracyjnych” (s. 12).

W efekcie szeroko zakrojonych badań, rzetelnie opisanych w recenzowanej książce, Autorce udało się jednak dojść do interesujących wniosków, dotyczących relacji między modernizacją i kryzysami oraz ich rolą w procesie

integracji europejskiej i znaczeniem dla funkcjonowania Unii Europejskiej. Mianowicie – Jej zdaniem – istnieją trzy możliwe do zaistnienia sposoby (modele) realizacji zmiany: modernizacja poprzez kryzys, modernizacja pomimo kryzysu i kryzys modernizacji. Jest to swoiste *novum* tej rozprawy, wartość dodana, która przesądza o jej oryginalnym charakterze.

Książka Anny Wierchowskiej i dokonana na jej stronach obiektywna analiza osadzona jest na szerokiej podstawie teoretycznej (m.in. zostały wykorzystane: teoria neofunkcjonalna i międzyrządowa, teoria integracji przez prawo, historyczny instytucjonalizm, analiza porównawcza, analiza instytucjonalno-prawna, metoda decyzyjna) i została przygotowana na podstawie obszernej literatury przedmiotu. Napisana została w układzie problemowym, co uważamy za poprawne rozwiązanie, tak z punktu widzenia merytorycznego, jak i w aspekcie metodologicznym.

Recenzowana książka składa się z dwóch zasadniczych części: pierwszej – teoretyczno-konceptualizacyjnej i drugiej – empirycznej, które zostały podzielone na rozdziały i szczegółowe podrozdziały, interesującego wstępu i dość obszernego zakończenia, bibliografii, która liczy aż 30 stron, spisu tabel oraz spisu schematów i wykresów. Natomiast zabrakło indeksu rzeczowo-osobowego, tutaj jednak niezbędnego. Konstrukcja pracy nie budzi naszych wątpliwości, została bowiem podporządkowana jej celom badawczym oraz empirycznej weryfikacji postawionych przez Autorkę tez i hipotez.

Część pierwsza, zatytułowana „Ramy teoretyczne i konceptualizacja pojęć” ma charakter wprowadzenia do dalszych, merytorycznych rozważań i analiz. Składa się z czterech obszernych rozdziałów, w których omówione zostały poszczególne teorie integracji europejskiej oraz teoretyczne aspekty badania zmiany społeczno-politycznej, jaką *de facto* jest integracja europejska. W części tej na szczególną uwagę zasługuje rozdział czwarty, zatytułowany „Tendencje modernizacyjne i zjawiska kryzysowe – sposób zastosowania pojęć kryzysu i modernizacji w przestrzeni integracyjnej”, w którym Autorka ukazuje mechanizmy, przesłanki i determinanty modernizacji i występowania kryzysów w Unii Europejskiej. Jest to znakomita, autorska diagnoza tych zjawisk i występujących między nimi relacji i wzajemnych implikacji.

W części drugiej prezentowanej monografii, zatytułowanej „Weryfikacja założeń konceptualizacyjnych”, są także cztery obszernie rozdziały, w których Autorka weryfikuje postawione hipotezy i tezy dotyczące zjawisk modernizacji i kryzysów w kolejnych etapach integracji europejskiej, poczynając od lat 50. XX wieku do czasów współczesnych. Wśród nich na uwagę – naszym zdaniem – zasługuje rozdział ostatni, ósmy, zatytułowany „Współistnienie kryzysu i modernizacji w Unii Europejskiej: wpływ zjawiska na mechani-

zmy rządzenia w systemie Unii Europejskiej”, w którym Autorka analizuje przyczyny obecnego kryzysu, w którym od kilku już lat tkwi Unia Europejska. Kryzys ten, *nolens volens* doprowadził do istotnych zmian w systemie jej zarządzania, zwłaszcza ładem gospodarczo-finansowym, ale wciąż *de facto* trwa, a Unia niebezpiecznie dryfuje i powoli rozpada się. Są tutaj też zarysowane – w ślad za innymi autorami (Jan Zielonka, Andrzej Podraza, Witold Orłowski) – potencjalne scenariusze (prognozy) co do dalszego rozwoju Unii Europejskiej, od optymistycznych do pesymistycznych. *Notabene*, w literaturze dotyczącej przyszłości Unii Europejskiej takich scenariuszy są setki i póki co nic z nich nie wynika, bo zresztą rzadko kiedy takie aprioryczne wizje czy scenariusze sprawdzają się. W tym kontekście ma rację Anna Wierchowska, która pisze, że:

„Obecna sytuacja, w jakiej znajduje się proces integracji wymaga bardzo przemyślanego i zrównoważonego pomysłu na dalszy jej postęp. Pewne zróżnicowanie, które się dokonało, pozostanie już faktem i obecnie można jedynie uwzględnić go w dalszym scenariuszu rozwojowym. Jednak mowa o dezintegracji jest raczej przedwczesna. Unii grozi raczej stagnacja niż całkowita dezintegracja” (s. 430).

Mimo że z niektórymi tezami, bądź ocenami Anny Wierchowskiej nie zgadzamy się, to recenzowaną książkę oceniamy bardzo wysoko. Jest to publikacja wyjątkowa i to pod każdym względem: merytorycznym, metodologicznym i warsztatowym. Pozytywnie oceniamy erudycję Autorki, dobrą znajomość warsztatu badawczego politologa, w tym znakomite opanowanie i posługiwanie się teoriami naukowymi, zwłaszcza politycznymi teoriami integracji międzynarodowej. Budzi uznanie szeroka baza źródłowa tej publikacji i wielka swoboda, z jaką Autorka porusza się w bogatej dokumentacji i literaturze przedmiotu, tak polskojęzycznej, jak i obcojęzycznej. Dzięki temu powstało wartościowe studium politologiczne, które potwierdza, że jego Autorka jest dojrzałym pracownikiem naukowym i znakomicie przygotowana do pracy naukowo-badawczej.

Konkludując, z całą mocą raz jeszcze zaznaczamy, że mamy tutaj do czynienia z wyjątkowo wartościową, wręcz pionierską na ten temat publikacją w Polsce, która poważnie wzbogaca wiedzę i wypełnia lukę w literaturze przedmiotu, a tym samym wnosi znaczny wkład w rozwój nauk społecznych w Polsce, szczególnie zaś do nauk o polityce.

Józef M. Fiszer
Marta M. Fiszer